

Попелюшко В.О. Погляди І. Малиновського на суд і судочинство в дорадянський період та сучасність / В.О. Попелюшко // Матеріали І-го Міжнародного науково-практичного семінару [“Наукова, просвітницька, громадська та політична спадщина академіка І. Малиновського і сьогодні”], (Острог, 16 березня 2012 р.). - Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2012. - С. 122-124.

В. О. ПОПЕЛЮШКО

доктор юридичних наук, професор

Національний університет «Острозька академія»

ПОГЛЯДИ І. МАЛИНОВСЬКОГО НА СУД І СУДОЧИНСТВО В ДОРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД ТА СУЧАСНІСТЬ

Свої погляди на суд і судочинство дорадянського періоду, а точніше до того як у 1920 році ДонНК засудила його за «контрреволюцію» до розстрілу, І. Малиновський виклав у декількох наукових працях, зокрема таких як «Война и судъ» (1915), «Лекції по історії руссаго права» (1918/1919). Вони варті уваги уже тому, що вчений досконало знав історію цих державно-правових явищ на теренах України і практику їх реалізації в тогочасній Російській імперії, в тому числі стосовно самого себе, оскільки в 1912 р. за ст. 129 Кримінального уложення за «возбуждение к ниспровержению существующего строя» поставав перед судом міста Томська та Омським окружним судом.

Судом, який був би «справжнім фактом життя», вчений вважав суд швидкий, правий, рівний і милостивий. В основу такого суду, на його думку, були покладені великі засади правильного судоустрою та правильного правосуддя, запроваджені Судовими Статутами (1864) Імператора Олександра II. Правда, за трохи більш як 50 років тодішньому суспільству довелось пережити немало розчарувань через нововведення, які спотворили ці засади. Але, мав надію професор, рано чи пізно вони переможуть. Отже, ...

Неупередженість – головна якість суду. Вона полягає у тому, що суд повинен мати можливість з’ясувати усі обставини справи і постановити

неупереджений вирок, підпорядковуючись лише велінням закону і не керуючись жодними іншими міркуваннями.

Самостійність і незалежність означає незалежність суду від сторін, свободу від тиску з боку будь-яких державних органів, іншого впливу та віянь, відокремленість як від влади законодавчої, так і від влади виконавчої (адміністративної). З цією метою мають бути гарантовані права суддів: *незмінність, визнання високого службового становища, достатнє утримання*. І, з цією ж метою, гарантовані інтереси сторін *наданням їм права відводу суддів, зацікавлених у певному результаті судового процесу*.

Між тим самостійність і незалежність мають небезпечну для правосуддя сторону: можуть призвести до свавілля. Тому і самостійність, і незалежність треба поставити в такі умови, при яких свавілля неможливе. До таких умов І.Малиновський відносив наступні.

Перша. Високі вимоги до морального та освітнього цензу. Люди сумнівної репутації не повинні допускатися до відправлення правосуддя. А оскільки суд стоїть на сторожі права, його завдання – застосування абстрактних юридичних норм до конкретних життєвих випадків, судді мають бути *науково* юридично освіченими, бо лише таке знання права необхідне, щоби суд був «органом права і правди».

Друга. *Практичне* знання права. Майбутні судові діячі повинні набути практичну підготовку шляхом безпосереднього зайняття судовою практикою в юридичних установах під керівництвом досвідчених практикуючих юристів як кандидати на судові посади. Науково освічений юрист легко та без ускладнень зрозуміє усі тонкощі практики.

Третя. *Життєвий досвід*. Крім знання права суддя повинен володіти знанням життя, бути знайомим з тими умовами життя, в яких відбуваються справи, що стали предметом судового розгляду. В одних випадках на першому плані стоїть сторона юридична, в інших – практична. У справах другої категорії доречно на допомогу професійним науково-освіченим суддям дати знавців життєвих відносин із середовища суспільства в особі

присяжних засідателів, де присяжні засідателі вирішували б життєві питання про факт, після чого юристи, державні (коронні) судді, приступали б до вирішення юридичних питань про право.

Що стосується власне кримінального судочинства, завданням якого І. Малиновський бачив у винесенні неупередженого вироку, то неодмінними умовами для цього він вважав *змагальність, доповнювану активністю суду, розподіл процесуальних функцій і гласність (публічність) процесу.*

Суд є безсторонній третій: не обвинувач і не захисник. Сторони приймають участь в процесі, надають суду все, що можуть на захист своїх інтересів, ведуть на суді боротьбу, змагаються, суд же оцінює, яка із сторін права. Лише у деяких випадках суд виходить із стану стороннього спостерігача боротьби сторін і з власної ініціативи робить кроки в напрямі з'ясування обставин судової суперечки. Але робить він це не в інтересах тієї чи іншої сторони, а виключно в інтересах досягнення істини.

З цією ж метою забезпечення безсторонності суду функції суду відмежовуються від функцій попереднього слідства і обвинувачення, виконавці яких є упередженими і нездатні не бути такими. Матеріали попереднього слідства і міркування обвинувальної влади не мають вирішального значення. Вони підлягають вільній оцінці судом.

Гласність же процесу допомагає розкриттю правди в судовій справі, сприяє якнайшвидшому її вирішенню та усуває тяганину, бо дає суду можливість безпосередньо заслухати сторони, показання свідків тощо, та тут же з'ясувати те, що для нього не ясно.

Сьогодні на розгляді законодавчого органу України перебуває проект нового Кримінального процесуального кодексу та пакет змін до інших Законів, органічно пов'язаних з його прийняттям. На жаль, про засаду істини (правди) у кримінальній справі там не йдеться, гласність обмежена, суд присяжних запроваджується в надто обмеженому обсязі і то лише за назвою, оскільки передбачений як спільна колегія професійних (державних) суддів та кількох представників народу, тобто фактично як суд з участю народних

засідателів (шеффенський суд). Отже, надії І. Малиновського щодо суду та судочинства в Україні поки що не справджуються.

УДК 34

Попелюшко В.О. Погляди І. Малиновського на суд і судочинство в дорадянський період та сучасність.

У даній статті досліджено особливості поглядів І. Малиновського на суд і судочинство в дорадянський період та сучасність.

Ключові слова: суд, судочинство, судоустрій, правосуддя, неупередженість, самостійність, гласність.

V.O. Popeliushko. The views of I. Malynovskiy on the court and legal proceedings in the pre-Soviet period and present time.

This article explores the features of views by I. Malynovskiy on the court and legal proceedings in the pre-Soviet period and the present time.

Key words: court, legal proceedings, judicature, justice, impartiality, independence, publicity.